

УДК 330.111.4:334.012.6(477) **Гаврилова А. А.**

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОРПОРАТИВНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

The analysis of influence of external factors up on the activity of large industrial enterprises of corporate sector of the economy has allowed to allocate the primary goals the aching of which will help to amend, both in the accepted strategy, and the measures on its realization. It will further result in increase in productivity of functioning of the corporate sector of Ukraine as a whole.

В условиях трансформационных преобразований в экономике Украины сформировался мощный корпоративный сектор, в состав которого входят акционерные общества (АО), общества с ограниченной ответственностью (ООО), общества с дополнительной ответственностью, полные и коммандитные общества. На деятельность корпоративных предприятий оказывают влияние факторы внешней и внутренней среды, которые могут менять состояние субъектов хозяйственной деятельности в зависимости от тенденций экономического развития, отдельных секторов и экономики страны в целом. Поэтому актуальным представляется выявление и анализ ряда составляющих микроэкономических факторов через оценку степени их влияния на деятельность производственных предприятий, определяющих промышленный потенциал Украины сегодня.

Вопросы влияния факторов на деятельность предприятий получили свое отражение в работах зарубежных и отечественных ученых, таких, как Дж. Белл [1], М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури [2], А. А. Радугин [3] и др. Так, Дж. Белл отмечает в своих статьях важность влияния элементов внешней среды на деятельность предприятий и рекомендует обязательно их учитывать в процессе принятия управленческих решений [1, с. 260]. Зарубежные ученые разделяют элементы внешней среды на группы в зависимости от признака непосредственности оказываемого ими влияния (прямое и косвенное) на деятельность предприятий, что делает пригодной данную классификацию к использованию лишь в теоретическом аспекте [2, с. 130]. В основе классификации элементов внешней среды, предложенной отечественным предприятиям, лежит классификационный признак, зависящий от источника формирования причин воздействия [3, с. 85, 4, с. 27]. Данный подход дает возможность не учитывать сложность взаимосвязей внутри самой внешней среды, что упрощает на практике выявление конкретных внешних причин, требующих реакции предприятия и внесения

корректив в процесс принятия управленческих решений.

Целью данной статьи является определение групп факторов внешней среды, оказывающих существенное влияние на изменения, происходящие внутри промышленных предприятий с последующим выделением наиболее значимых их элементов.

В ходе анализа воздействия факторов на деятельность промышленного сектора необходимо учитывать то, что большая часть его представителей является акционерными обществами, которые сформированы в процессе разгосударствления и приватизации, а потому и опыт самостоятельной деятельности их невелик — в среднем чуть больше 10 лет. А малый опыт подразумевает и возникновение проблем, связанных с управлением предприятий подобной организационно-хозяйственной формы собственности, в перечень которых могут входить:

- 1) урегулирование интересов акционеров, численность которых постоянно растет и уже насчитывает сотни, а в некоторых регионах — даже тысячи человек;
- 2) необходимость привлечения новых крупных инвесторов, которые могут быть как юридическими, так и физическими лицами;
- 3) проблемы, связанные с активизацией фондового рынка;
- 4) появление новых видов финансовых институтов, что также сказывается на качестве управленческих решений.

Зачастую эти проблемы приводят к снижению активной деятельности, вызывают замедление развития, прекращение функционирования и банкротство некогда ведущих представителей отечественной индустрии.

Теоретические исследования в данной области не всегда адекватно отражают реальное влияние факторов и их последствия, с которыми приходится считаться руководству предприятия. В связи с этим целесообразно оценить значимость факторов внешней среды с позиций самих предприятий на основе информации, предоставляемой ими в Государственную комиссию по ценным бумагам и фондовому рынку Украины (ГКЦБФРУ) за период 2000 – 2002 гг. в структуре их годовых отчетов. В состав анализируемой выборки вошли 174 крупных промышленных предприятия, организационно-правовая форма собственности которых — открытые акционерные общества (ОАО) со следующим отраслевым представлением: машиностроение (26%), легкая промышленность (10%), пищевая промышленность (15%), химическая промышленность (13%), горнодобывающая промышленность (8%), производство строительных материалов (20%), сталелитейная, мебельная и ювелирная промышленности (8%). География предприятий анализируемых групп представлена всеми регионами Украины: Харьковской, Донецкой, Днепропетровской, Луганской, Сумской, Черниговской, Полтавской, Киевской, Одесской, Николаевской, Херсонской, Запорожской, Кировоградской, Винниц-

кой, Хмельницької, Рівненської, Житомирської, Львівської, Ужгородської, Івано-Франківської, Волинської, Тернопільської, Луцької і Черновицької області, Автономної Республіки Крим.

Аналіз проблем українських підприємств в умовах перехідної моделі корпоративного управління показав, що їх можна класифікувати по наступним групам: політичні, фінансово-економічні, виробнично-технологічні, соціальні і екологічні. На основі аналізу всіх груп факторів, по-різному впливаючих на діяльність кожного аналізованого ОАО, була сформована базова матриця (табл. 1). Кожен елемент даної матриці приймає значення 0 або 1 в залежності від визначеної сили впливу кожного фактора.

Таблиця 1

Матриця впливу факторів зовнішнього середовища

Сила впливу	значиме впливу	середнє впливу	незначиме впливу
політичні	a_{11}	a_{12}	a_{13}
фінансово-економічні	a_{21}	a_{22}	a_{23}
виробнично-технологічні	a_{31}	a_{32}	a_{33}
соціальні	a_{41}	a_{42}	a_{43}
екологічні	a_{51}	a_{52}	a_{53}

З даної матриці виділимо фактори значимого впливу на діяльність підприємств і визначимо частоти їх повторюваності. Графічне представлення результатів аналізу наведено на рисунку.

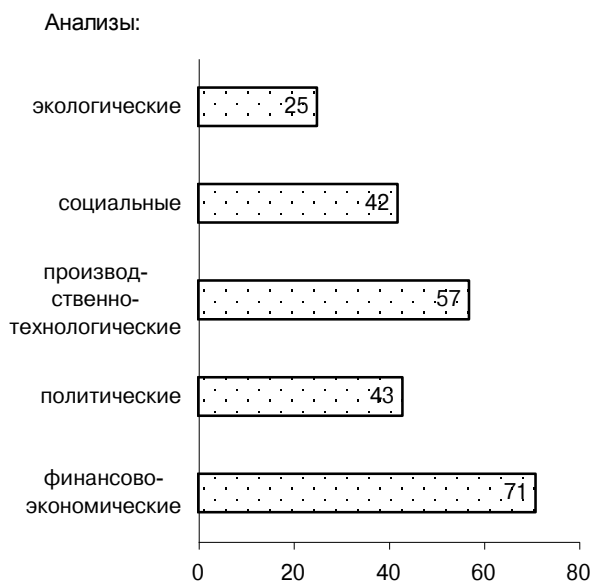


Рис. 1. Частота зустрічальності значимих факторів досліджуваної сукупності

З табл. 1 випливає, що найбільш часто повторювані значимі фактори були фінансово-економічні (71%), трохи поступають їм виробнично-технологічні фактори (57%) і рідше вказуються екологічні (25%). Практично рівні значення політичних (43%) і соціальних (42%) факторів пояснюються причинно-наслідковою кореляційною зв'язком, властивою їм. Збільшення значимості однієї групи факторів тягне за собою збільшення факторів іншої.

Стремління підприємств, перш за все, вирішувати свої фінансово-економічні і виробнично-технологічні питання обумовлено цілеспрямованою діяльністю акціонерного товариства, яке заключається в ефективному використанні з'єднаного капіталу [5, с. 10]. Необхідність вкладення капіталу в ті заходи, які можуть принести прибуток, пояснюється важливістю підвищення інвестиційної привабливості підприємств і перешкоджає вкладенню коштів в заздалегідь затратні заходи соціальної сфери і заходів, спрямованих на підтримку екологічного стану регіонів.

Тенденції во впливі факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, характерні для промисловості в цілому (див. малюнок), зберігаються і в галузях (табл. 2).

Таблиця 2

Степень впливу груп факторів зовнішнього середовища на діяльність великих промислових підприємств України (за галузями)

Галузі промисловості	Доля груп факторів				
	політичні, %	фінансово-економічні, %	виробнично-технологічні, %	соціальні, %	екологічні, %
Машинобудування	43	80	48	39	20
Легка промисловість	28	67	61	33	17
Харчова промисловість	46	96	54	46	31
Хімічна промисловість	64	77	73	59	27
Горнодобувальна промисловість	50	57	57	36	36
Виробництво будівельних матеріалів	29	21	50	41	29

Виключення становить галузь виробництва будівельних матеріалів, де серед найбільш пріоритетних відзначені групи виробнично-технологічних (50%) і соціальних (41%) факторів, а найменш важливими є фінансово-економічні (21%). Це пояснюється ситуацією, склалоюся в цій галузі, а саме тим, що підприємства стали здатні самі вирішувати свої фінансові проблеми, без залучення додаткових заєм-

ных средств, в отличие от представителей других отраслей, решающих их за счет роста объема строительных работ в регионах. А повышенный интерес к социальным и производственно-технологическим факторам вызван заинтересованностью предприятий в повышении объема производства за счет увеличения количества строящихся объектов (главным образом, жилищного фонда), что, в свою очередь, невозможно из-за низкой платежеспособности населения.

В выделенных группах не все факторы имеют одинаковую степень влияния. Наиболее существенные из них, которые чаще других назывались руководителями предприятий, объединим в табл. 3.

Таблица 3

Группировка составляющих факторов влияния по частоте встречаемости из множества значимых

Группы факторов	Содержание	Доля фактора в выборке, %
Политические	Нестабильность законодательной власти	17
	Нестабильность политической власти	11
	Внешняя политика	6
Финансово-экономические	Налоговое давление	32
	Дефицит оборотных средств	32
	Несбалансированность цен на внутреннем рынке	13
Производственно-технологические	Старение основных фондов и средств	33
	Применение новейших технологий	13
	Низкая платежеспособность потенциальных покупателей/заказчиков; Несвоевременная поставка сырья/комплектующих	7
Социальные	Низкая платежеспособность населения	16
	Низкий уровень заработной платы работников; задолженность по заработной плате	7
	Нехватка/отсутствие специалистов необходимой квалификации	6
Экологические	Отсутствие или недостаточность очистных сооружений	15
	Ухудшение экологии внешней среды	7
	Экологически небезопасное производство	3

Нестабильность законодательной базы (17%) и политической власти в стране (11%) выделяются из группы политических факторов, несмотря на уже принятые и вступившие в силу законы, касающиеся корпоративного управления в Украине: Хозяйственный кодекс Украины, Гражданский кодекс Украины, Закон "О хозяйственных обществах", Закон "О ценных бумагах и фондовой бирже", "Принципы корпоративного управления Украины". При внимательном ознакомлении с содержанием таких законодательных документов, как Гражданский и Хозяйственный кодексы, наблюдаются противоречия в толковании некото-

рых статей по вопросам корпоративных отношений между субъектами при осуществлении корпоративного управления, что требует обязательного внесения изменений в существующие документы. Также требует изменений и дополнений Закон Украины "О фондовом рынке". А выделение среди факторов направления курса внешней политики государства (6%) свидетельствует об обеспокоенности предприятий по поводу дальнейших внешнеэкономических связей с зарубежными партнерами и положением Украины на мировом рынке.

В группе финансово-экономических факторов основное место занимает дефицит оборотных средств (32%), что позволяет говорить о недостаточности инвестирования в промышленный сектор Украины. Давление же со стороны налоговых органов (32%) может быть снижено посредством пересмотра налоговых ставок в сторону уменьшения. Несоответствие цен на внутреннем рынке (13%), также может быть причиной тяжелого положения предприятий, что подготавливает почву для появления монополий по производству жизненно важных видов промышленной продукции.

Среди производственно-технологических наиболее существенной является проблема старения основных производственных фондов (33%). Перспективы решения данной проблемы зависят от понимания самими акционерными обществами того, что часть получаемого ими дохода должна быть обязательно направлена на реструктуризацию и обновление инструментально-станочного парка предприятий. Положительным является то, что многие предприятия понимают важность использования дополнительно привлеченных ресурсов на приобретение новейших разработок и технологий (13%) что способствует повышению конкурентоспособности выпускаемой продукции и выходу на новые перспективные рынки сбыта. Сбои в сроках поставки сырья и материалов (7%), а также несвоевременность выплат по заработной плате работникам этих предприятий ложатся тяжелым бременем на плечи все тех же АО и выражаются в несении убытков и начислении штрафов и пени со стороны контролирующих органов.

Социальные факторы, характеризующиеся низкой платежеспособностью населения (16%) и низким уровнем заработной платы самих работников (7%), а также необходимостью повышения уровня квалификации этих работников (6%), имеют прямое отношение как к качеству принимаемых ими управленческих решений, так и к качеству производимой в результате этого продукции. Как следствие — возникновение вынужденной безработицы и поиск более высокооплачиваемых мест заработка без учета перспективности предлагаемой работы, а следовательно, и незаинтересованность в будущем отечественного промышленного сектора.

Примечательно то, что среди экологических факторов большинство АО отмечают отсутствие или недостаточность очистных сооружений (15%), что определяет безразличное отношение руководства

предприятий к возможности нанесения ими ущерба окружающей среде и стремлению минимизировать этот ущерб. Обеспокоенность ухудшением экологии в целом (7%) и забота о соблюдении правил безопасности в отношении экологически опасного производства (3%) также является положительной тенденцией изменения ситуации в лучшую сторону.

Выводом проведенного исследования является содержательный анализ воздействия факторов внешней среды на деятельность крупных промышленных предприятий корпоративного сектора экономики Украины. Результаты его отображают основные проблемы финансово-хозяйственной деятельности, позволяя выделить круг основных задач, решение которых может внести коррективы как в принятую стратегию, так и в мероприятия по ее реализации, что приведет к повышению результативности функционирования всего корпоративного сектора Украины.

Перспективой дальнейших исследований является создание информационной системы мониторинга факторов влияния на деятельность промышленного корпоративного сектора Украины и предоставление на ее основе рекомендаций предприятиям и органам государственного регулирования деятельности акционерных обществ, таким, как ГКЦБФРУ, Фонд государственного имущества Украины, Государственная комиссия по регулированию рынка финансовых услуг.

Литература: 1. Gerald D. Bell, "Organizations and the External Environment", Human Relation. — 1978. — P. 260 – 265. 2. Мескон М. Х. Основы менеджмента: Пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [Под ред. Л. И. Евенко. — М.: Дело, 1994. — 484 с. 3. Радугин А. А. Основы менеджмента. Учебное пособие для вузов. — М.: Центр, 1997. — 432 с. 4. <http://www.corporation.com.ua> 5. Задахайло Д. В. Корпоративне управління: Навчальний посібник / Д. В. Задахайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова. — Харків: Еспада, 2003. — 688 с.

*Стаття надійшла до редакції
5.07.2004 р.*

УДК 658.14/17

Мельник В. І.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

The necessity of the strategic approach to the problem of increasing financial activity management efficiency at any economic level is grounded. The economic essence of enterprise financial management is determined. The practical recommendations for the introduction of strategic financial management into the domestic enterprises activity are dealt with.

© Мельник В. І., 2004

Трансформація народногосподарського комплексу України відповідно до вимог ринкової економіки викликала серйозні зміни усієї фінансової системи і, головне, її основної ланки — фінансів підприємств.

Для сучасної економічної системи України характерний високий рівень нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища господарювання, зростання впливу його чинників на економіку та управління промисловим підприємством. Діяльність кожного суб'єкта господарювання нерозривно пов'язана з підвищенням ризику. Для досягнення найкращого фінансового результату кожне підприємство намагається знизити свої витрати, особливо невиробничі, більш раціонально розпорядитися власним прибутком, максимально ефективно використати оборотні активи.

У зв'язку з цим пошук шляхів підвищення ефективності управління фінансовою діяльністю є однією з актуальних проблем економічної науки і практики промислових підприємств України. На сьогоднішній день немає однозначного розуміння суті управління фінансовою діяльністю підприємства, що пояснюється багатоглибкістю цього явища і обумовлює можливість існування кількох визначень з різних кутів зору.

Наприклад, авторський колектив під керівництвом А. М. Поддєрьогіна визначає управління фінансовою діяльністю підприємства як систему форм і методів, які використовують для фінансового забезпечення функціонування підприємств і досягнення ними поставлених цілей [1]. Таким чином, суть досліджуваного об'єкта зводиться тільки до впливу форм та методів, що значно звужує межі даного поняття.

А. Д. Шеремет і Р. С. Сайфулін цю категорію розглядають як невід'ємну частину управління підприємством, що складається з двох підсистем — об'єкта управління (підсистеми, що управляється) та суб'єкта управління (підсистеми, що управляє), визначають її як процес вироблення управлінських впливів на рух фінансових ресурсів і капіталу з метою підвищення ефективності їх використання та приросту [2].

В. В. Ковальов визначає управління фінансовою діяльністю підприємства як систему взаємовідносин між різними суб'єктами з приводу залучення та використання фінансових ресурсів [3].

На думку І. А. Бланка, під управлінням фінансовою діяльністю розуміють усі аспекти управління фінансами окремого суб'єкта господарювання [4].

У наукових дослідженнях проблем, пов'язаних з управлінням фінансовою діяльністю, залишаються недостатньо розкритими питання визначення об'єкта управління фінансовими ресурсами, обґрунтування вибору форм і методів управління, їх порівняльного аналізу, а також визначення передумов реалізації оптимального варіанта управління фінансовою діяльністю на підприємстві.

В економічній літературі об'єкт управління фінансовою діяльністю прийнято розглядати як:

1) комплекс фінансових задач, під якими розуміються показники фінансово-господарського стану підприємства;